

ดุष्ฎินิพนธ์การประพันธ์เพลง: “ศรีนครพิงค์”
สำหรับวงแจ๊สออร์เคสตราและวงเครื่องดนตรีล้านนา

Doctoral Music Composition “Sri Na Korn Ping”
for Jazz Ensemble and Lanna Ensemble

วัชระ กัณฐียาภรณ์*¹ ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร²

Watchara Kanteeyaporn*¹ Narongrit Dhamabutra²

บทคัดย่อ

บทประพันธ์เพลง ดุष्ฎินิพนธ์การประพันธ์เพลง: “ศรีนครพิงค์” สำหรับวงแจ๊สออร์เคสตรา และวงเครื่องดนตรีล้านนา เป็นบทประพันธ์ที่มีแรงบันดาลใจจากความทรงจำในวัยเยาว์และความผูกพันของผู้ประพันธ์ที่มีต่อจังหวัดเชียงใหม่ ผมนวกกับความรู้ด้านดนตรีแจ๊สที่ผู้ประพันธ์มีความชำนาญ บทประพันธ์นี้จึงมีแนวคิดในการเล่าเรื่องผ่านคำขวัญของจังหวัดเชียงใหม่ โดยสะท้อนถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมไทยล้านนา ซึ่งนำเสนอผ่านการผสมผสานวัฒนธรรมทางดนตรีระหว่างดนตรีพื้นบ้านล้านนาและดนตรีตะวันตก แบ่งออกเป็น 4 ักระบวน ตามคำขวัญจังหวัดเชียงใหม่ มีความยาวในการบรรเลงทั้งหมดประมาณ 30 นาที มีผู้บรรเลงทั้งสิ้น 30 คน ประกอบด้วย วงแจ๊สออร์เคสตราขนาดใหญ่ นำเสนอเอกลักษณ์ทางด้านดนตรีตะวันตก โดยบรรเลงร่วมกับวงเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาซึ่งบรรเลงทำนองหลักของบทประพันธ์ ผ่านเสียงอันเป็นเอกลักษณ์ที่ผู้ประพันธ์ประสงค์จะรักษาและเผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านล้านนาให้เป็นมรดกของประเทศไทยต่อไป

คำสำคัญ: บทประพันธ์เพลง / ดนตรีพื้นบ้านล้านนา / แจ๊สออร์เคสตรา

* Corresponding author, email: destinix@gmail.com

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรศิลปกรรมศาสตร์ดุष्ฎินิพนธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Doctor of Fine and Applied Arts, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

² อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² Advisor, Prof., Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

Abstract

The doctoral music composition “SRI NA KORN PING” for Jazz Orchestra and Lanna Ensemble is a composition inspired by the composer’s childhood memories and his bond with Chiang Mai, combined with knowledge of Jazz music that the composer mastered. The idea of this composition is to depict the stories through the motto of Chiang Mai by reflecting the way of life of Lanna Thai culture, which exhibits the integration of musical culture between traditional Lanna music and Western music divided into 4 movements according to the Chiang Mai motto. The total length of the composition is approximately 30 minutes with a total of 30 musicians, consisting of a large Jazz orchestra, representing western musical identity, and harmonized with the traditional Lanna ensemble performing the unique sounds of the main theme that the composer wishes to preserve and distribute the traditional Lanna music as the heritage of Thailand.

Keywords: Music Composition / Traditional Lanna Music / Jazz Orchestra

บทนำ

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เคยเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนาแต่โบราณ มี "คำเมือง หรือ กำเมือง" เป็นภาษาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งด้านประเพณีวัฒนธรรมและมีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก³ นอกจากนี้ยังมีดนตรีพื้นบ้าน หรือที่เรียกว่าดนตรีล้านนาซึ่งเป็นดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การเล่นดนตรีพื้นเมืองล้านนานั้น สามารถใช้เครื่องดนตรีบรรเลงได้ทั้งแบบเดี่ยวและแบบประสมวง ในยุคก่อนนั้นลักษณะการเล่นทั้งสองประเภทต่างมีจุดประสงค์เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ และใช้ประกอบงานต่างๆ ซึ่งลักษณะการรวมวงมาจากคนที่มีบ้านอยู่ใกล้เคียงกันหรือเป็นคนที่มิศรัทธาในวัดเดียวกันมารวมวงกันเพื่อที่จะได้มีวง

³ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, “สัญลักษณ์ประจำจังหวัด,” accessed December 18, 2018, https://www.m-culture.go.th/chiangmai/ewt_news.php?nid=590.

ดนตรีบรรเลง⁴ ในปัจจุบันดนตรีล้านนายังคงถูกเผยแพร่และมีการเรียนการสอนเกี่ยวกับดนตรีล้านนาจากผู้ที่สนใจสืบสานวัฒนธรรมทางดนตรีล้านนา ทำให้ดนตรีล้านนายังคงถูกสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จากข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้ประพันธ์ได้มองเห็นถึงคุณค่าของดนตรีพื้นบ้านล้านนาบวกกับความคุ้นเคยกับดนตรีล้านนาตั้งแต่ยังเยาว์วัย กระทั่งได้มีโอกาสศึกษาต่อทางด้านดนตรีแจ๊สในระดับอุดมศึกษาและเก็บเกี่ยวประสบการณ์ด้านการบรรเลงดนตรีไว้อวดตลอดมา จึงมีความคิดที่อยากจะนำการผสมผสานระหว่างดนตรีล้านนาที่เป็นดนตรีบ้านเกิด ประกอบกับดนตรีคลาสสิกและดนตรีแจ๊สที่ได้ศึกษามาเพื่อใช้ในการประพันธ์บทเพลงในครั้งนี้

ดังนั้น บทประพันธ์เพลง “ศรีนครพิงค์” จึงเป็นการผสมผสานทางดนตรีระหว่างสองวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งได้แก่ดนตรีคลาสสิกและดนตรีแจ๊ส กับวัฒนธรรมไทยล้านนา ได้แก่ดนตรีล้านนา บทประพันธ์เพลงนี้ได้รับแรงบันดาลใจมาจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในจังหวัดเชียงใหม่หรือที่เรียกว่า คนเมืองหรือคนล้านนา ผสมกับวัฒนธรรมของ ยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์บทประพันธ์นี้จึงสะท้อนถึงเหตุการณ์และสถานที่สำคัญในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีคำขวัญเชียงใหม่เป็นตัวกลางในการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ซึ่งจะถูกรวบรวมผ่านเครื่องดนตรีสากล และเครื่องดนตรีล้านนา

ลักษณะทั่วไปของบทประพันธ์บทประพันธ์นี้เป็นบทประพันธ์บทใหม่ประกอบไปด้วย 4 กระทบ มีความยาวโดยประมาณ 30 นาทีและใช้วงออร์เคสตราแบบผสมระหว่างเครื่องดนตรีสากลและเครื่องดนตรีล้านนา ด้านแนวคิดและการสร้างสรรค์ทางด้านการประพันธ์ผู้ประพันธ์ได้ทำการแบ่งกระทบของเพลงทั้งหมดจำนวน 4 กระทบ โดยแต่ละกระทบจะถูกประพันธ์ผ่านคำขวัญของจังหวัดเชียงใหม่คือ “ดอยสุเทพเป็นศรีประเพณีเป็นสง่า บุปผชาติล้วนงามตา นามล้ำค่านครพิงค์”

เนื่องจากในปัจจุบันบทประพันธ์เพลงที่เป็นการผสมผสานระหว่างดนตรีตะวันตกและดนตรีล้านนาโดยนำเสนอในรูปแบบของการนำคำขวัญของจังหวัดมาใช้เป็นโจทย์ในการประพันธ์นั้นยังไม่แพร่หลาย บทประพันธ์เพลง “ศรีนครพิงค์” จึงถือได้ว่าเป็นบทประพันธ์ที่สะท้อนถึงการผสมผสานของดนตรีตะวันตกและดนตรีล้านนา ผ่านมุมมองของผู้ประพันธ์จากเรื่องราวต่างๆ ในครั้งเยาว์วัย ประกอบกับประสบการณ์การเรียนรู้ตามกาลเวลาของผู้ประพันธ์ทำให้บทประพันธ์เพลง “ศรีนครพิงค์” เป็นบทประพันธ์ที่สะท้อนตั้งแต่วิถีชีวิตของความเป็นอยู่ของคนเชียงใหม่ รวมถึงวัฒนธรรม

⁴ สิบวิชญ์ กิ่งแก้ว, *ดนตรีพื้นบ้านอีสาน-ล้านนา* (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559), 51-52.

ไทยล้านนา และดนตรีตะวันตก ซึ่งผู้ประพันธ์ใครที่จะรักษาคงไว้ให้เป็นมรดกของประเทศไทยไปชั่วกาล

ขอบเขตของการวิจัย

ในการประพันธ์บทประพันธ์ดังกล่าว ได้กำหนดขอบเขตของการประพันธ์เพื่อการวิเคราะห์และอธิบาย โดยกำหนดให้เป็นบทประพันธ์สำหรับวงแจ๊สออร์เคสตราและวงดนตรีล้านนา และใช้วัตถุดิบทางดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ ผสมผสานกับลักษณะการบรรเลงของดนตรีพื้นบ้านล้านนา และดนตรีร่วมสมัย โดยยึดกระบวนการมาจากคำขวัญของจังหวัดเชียงใหม่ คือ “ดอยสุเทพเป็นศรี ประเพณีเป็นสง่า บุปผชาติล้วนงามตา นามล้ำค่านครพิงค์” ซึ่งเป็นบทประพันธ์ชุดที่ประกอบด้วย 4 กระบวน ดังนี้

กระบวนที่ 1 ดอยสุเทพเป็นศรี

เป็นกระบวนที่แสดงถึง วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเชียงใหม่ เป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ บางคนจึงเรียกว่า พระธาตุดอยสุเทพ⁵ คำว่า ดอยสุเทพเป็นศรี จึงหมายถึงความงามสง่างาม และความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นมานานนับศตวรรษ ผู้ประพันธ์ต้องการที่จะให้ทำนอง และจังหวะ ในกระบวนนี้เป็นกระบวนที่มีความยิ่งใหญ่อลังการ ซึ่งผู้ประพันธ์ตั้งใจเล่าเรื่องราวการสร้างถนนขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร โดยครูบาศรีวิชัย จนทำให้พระพุทธศาสนาเกิดความรุ่งเรืองในดินแดนล้านนาจนถึงปัจจุบัน โดยการนำสังคีตลักษณะรอนโด (Rondo Form) บรรเลงในกุญแจเสียงไมเนอร์ นอกจากนี้ท่อนเชื่อมของเพลงได้หยิบยืมทำนองของเพลงเสเลเมามาใช้เป็นวัตถุดิบในการเชื่อมของแต่ละท่อนในเพลง เริ่มด้วยจังหวะพื้นบ้านโดยการตีกลองสะบัดชัยผนวกกับเครื่องสายที่ค่อยๆ บรรเลงทีละเครื่อง จนกระทั่งบรรเลงพร้อมกันในลักษณะของความเร็วยิ่งขึ้น จากนั้นทำการเข้าทำนองหลักโดยใช้เสียงประสานในแบบดนตรีแจ๊สเข้าประกอบ โดยมีปี่จุม สะล้อ และไวบราโฟน เป็นเครื่องบรรเลงทำนองหลัก

⁵ Museumthailand, "ดอยสุเทพ (วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร)," สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2562, <https://www.museumthailand.com/th/1675/storytelling/ดอยสุเทพ>.

กระบวนการที่ 2 ประเพณีเป็นสง่า

เป็นกระบวนการที่แสดงถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี จังหวัดเชียงใหม่ในอดีตเคยเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนา และยังเป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันงดงามที่สั่งสม และสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะยังได้เห็นวัฒนธรรมประเพณีที่ถูกสืบทอดมาอย่างยาวนาน ในกระบวนการนี้มีจังหวะปานกลางถึงเร็ว โดยใช้สังคีตลักษณะอิสระ (Free Form) ซึ่งเป็นการนำทำนองของเพลงพื้นบ้านที่ใช้บรรเลงตามประเพณีของล้านนาในโอกาสต่างๆ มาใช้เป็นวัตถุดิบ อาทิ เพลงสาวจี เพลงหม่อเจ้าจาวเหนือ เป็นต้น ในช่วงทำยผู้ประพันธ์ได้เน้นการบรรเลงเดี่ยวของเครื่องตี (Percussion) เป็นหลัก และเพิ่มเครื่องหมายกำหนดจังหวะให้ซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้กระบวนการนี้มีความสนุกสนาน และเร้าใจ

กระบวนการที่ 3 บุปผชาติล้วนงามตา

เป็นกระบวนการที่แสดงถึง พรรณไม้ เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ประกอบด้วยทิวเขาสูงทอดตัวยาวสลับซับซ้อน อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งปกคลุมไปด้วยพืชพรรณไม้ป่านานาชนิด ซึ่งกลายเป็นอีกหนึ่งเอกลักษณ์ของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้กระบวนการนี้ประกอบไปด้วยท่อนที่มีจังหวะทั้งช้าและเร็วสลับกันในรูปแบบสังคีตลักษณะรอนโด บงกฏแจเสียงไมเนอร์ สลับกับเมเจอร์ โดยนำท่วงทำนองเพลงกุหลาบเวียงพิงค์มาพัฒนาขึ้นใหม่ เปรียบเหมือนพรรณไม้ที่มีความหลากหลายในระบบนิเวศและกำลังค่อยๆ เจริญงอกงาม นอกจากนี้จุดเด่นที่สำคัญของกระบวนการนี้คือการนำเครื่องดนตรีล้านนา คือ สะล้อ และซึง มาบรรเลงผ่านท่วงทำนองของดนตรีบลูส์

กระบวนการที่ 4 นามล้ำค่านครพิงค์

เป็นกระบวนการที่แสดงถึง ภาพรวมของจังหวัดเชียงใหม่ในยุคศตวรรษที่ 21 ในอดีตกาลพญามังรายกับพระสหาย 2 พระองค์คือ พญาจางเมืองและพ่อขุนรามคำแหงได้ร่วมสาบานเพื่อสถาปนา “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” ขึ้นเป็นศูนย์กลาง อาณาจักร ทั้งทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จนเป็นที่รู้จักกันในชื่อปัจจุบันว่า “เชียงใหม่”⁶ ทำให้กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่บรรยายถึงภาพรวมจากสามกระบวนการที่ผ่านมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน นับได้ว่าในกระบวนการนี้จะครบถ้วนของบทประพันธ์ โดยมีการนำวัตถุดิบของทั้งสามกระบวนการมาใช้ในกระบวนการนี้บรรเลงร่วม โดยใช้สังคีตลักษณะแบบการแปร (Variations Form) โดยกระบวนการนี้

⁶ สงวน โชติสุขรัตน์, *ตำนานเมืองเหนือ*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (นนทบุรี: ศรีปัญญา, 2552), 52.

ผู้ประพันธ์ตั้งใจที่จะสร้างท่วงทำนองที่มีกลิ่นอายของดนตรีตะวันตกมากกว่าระบวนอื่น มีการเปลี่ยนท่วงทำนองเสียงสลับไปมา แต่ยังคงมีความเป็นล้านนาอยู่ ในภาพรวมของระบวนนี้คือการแสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างดนตรี ศิลปะ พรรณไม้ ศาสนา ประเพณี และผู้คนในจังหวัดเชียงใหม่ ให้ได้ตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาล้านนาที่มีมาแต่ช้านาน

บทประพันธ์อื่นๆ ที่ให้แนวคิดและแรงบันดาลใจในการประพันธ์

The Map Concerto for Violoncello, Video and Orchestra ประพันธ์โดย ทัน ดุน บทประพันธ์นี้เป็นอีกหนึ่งบทประพันธ์ที่ให้แรงบันดาลใจแก่ผู้ประพันธ์เป็นอย่างมาก เป็นการผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีตะวันตก โดยจะเน้นที่เชลโลและเครื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวเขาในประเทศจีนเป็นหลัก ในแนวคิดหลักของบทประพันธ์นี้คือการให้วงออร์เคสตราบรรเลงไปพร้อมกับวิดีโอที่เป็นการบันทึกภาพของนักดนตรีพื้นบ้านที่กำลังบรรเลงบทเพลงพื้นบ้านของพวกเขา⁷

The Harmony of Chimes (ประสานเสียงลำเนียงระฆัง) ประพันธ์โดย ศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร ได้อธิบายแนวคิดของการประพันธ์นี้ไว้ว่า อยากจะประพันธ์เพลงที่มีส่วนประกอบของเครื่องที่เป็นโลหะ และอยากให้ผู้ฟังได้สัมผัสและเข้าใจในเรื่องราววัฒนธรรมอย่างแท้จริง โดยมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการจะลบเขตพรมแดนของประเทศออก แล้วใช้เสียงดนตรีมาเป็นตัวเชื่อมพรมแดนแทน เพื่อให้มองเห็นภาพรวมว่า ประเทศในกลุ่มอาเซียนเป็นประเทศเดียวกัน การที่จะลบเขตพรมแดนของประเทศในกลุ่มอาเซียนออกและใช้เสียงดนตรีเชื่อมพรมแดนนั้น จำเป็นต้องมีเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียน

Quintet for the Spirits of ASEAN (จิตวิญญาณแห่งอาเซียน) ประพันธ์โดยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร เป็นบทประพันธ์ได้นำองค์ความรู้ของดนตรีและวัฒนธรรมพื้นบ้านของแต่ละภูมิภาคอาเซียนมาผสมผสานกัน บรรเลงผ่านเครื่องดนตรีตะวันตก โดยการใช้รูปแบบของวงที่เรียกว่า “เปียนโน ควินเทต” ที่ประกอบไปด้วย ไวโอลิน 1 ไวโอลิน 2 วิโอลา เชลโล และเปียนโน ซึ่งเครื่องดนตรีดังกล่าวได้ถูกนำมาดัดแปลงการใช้เสียงเพื่อแทนเครื่องดนตรีพื้นบ้านของแต่ละภูมิภาคได้อย่างลงตัว

⁷ Tan Dun, "The Map (Concerto for cello, Video and orchestra 2002)," accessed July 20, 2019, <http://tandun.com/composition/the-map-concerto-for-cello-video-and-orchestra>.

แนวคิดการประพันธ์ในกระบวนที่ 1 “ดอยสุเทพเป็นศรี”

กระบวนที่ 1 ดอยสุเทพเป็นศรี ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อถึงวัดพระธาตุดอยสุเทพ ซึ่งเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ โดยบรรยายผ่านบทเพลงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและความศรัทธาของชาวเชียงใหม่ที่มีต่อวัดพระธาตุดอยสุเทพ

1. การพัฒนาทำนอง

ในกระบวนนี้ นำทำนองของเพลง “เสเลเมา” มาใช้เป็นท่อนเชื่อมต่างๆ ในบทเพลง โดยนำมาใช้เป็นโมทีฟ (Motif) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทำนองของเครื่องดนตรีที่บรรเลงจากน้อยไปหามาก เพลง “เสเลเมา” เป็นทำนองเพลงพื้นบ้านล้านนา ใช้ซ้บร้องประกอบการแสดง “ฟ้อนเงี้ยว” เป็นชุดการแสดงที่สนุกสนาน โดยเฉพาะท่อน “ม่ง แซะ ม่งแซะ แซะม่ง ตะลุ่มตุ้มม่ง” อันเป็นทำนองที่มาจากเสียงกลองมอของชนชาติไทใหญ่ ปัจจุบันมีการนำทำนองเพลงนี้ แต่งเนื้อร้องเป็นเพลงโฟล์คของคำเมือง ไม่ปรากฏนามผู้แต่งเนื้อร้อง ซ้บร้องโดย จรัล มโนเพ็ชร และสุนทรี เวชานนท์⁸

การพัฒนาทำนอง ในกระบวนนี้ นำทำนองของเพลงเสเลเมา ในห้องที่ 84-91 โดยนำท่อน “ม่ง แซะ ม่งแซะ แซะม่ง ตะลุ่มตุ้มม่ง” มาเพิ่มสีสันใหม่ โดยเปลี่ยนทางเดินคอร์ดใหม่ โดยการใช้โน้ตพื้นต้น คือ E F# G C D D# E โดยยังคงทำนองเดิมไว้ (ตัวอย่างที่ 1)

ตัวอย่างที่ 1 การพัฒนาทำนอง ในกระบวนนี้ นำทำนองของเพลง “เสเลเมา” ในกระบวนที่ 1 ห้องที่ 84-91

2. การใช้เครื่องสายเลียนแบบจังหวะของเครื่องเคาะในดนตรีพื้นบ้านล้านนา

เป็นอีกเทคนิคที่ผู้ประพันธ์เลือกใช้เพิ่มสีสันให้แก่บทประพันธ์ โดยให้เครื่องสายบรรเลงเพื่อเลียนแบบในรูปแบบจังหวะของการตีฉาบ

⁸ กรณัท บุญรักษาเดชะนา, “การเปลี่ยนแปลงของเพลงพื้นเมืองล้านนาสู่เพลงโฟล์คของคำเมือง: กรณีศึกษา จรัล มโนเพ็ชร” (วิทยานิพนธ์ดุริยางคศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557), 160.

การใช้เครื่องสายเลียนแบบจังหวะของเครื่องเคาะในดนตรีพื้นบ้านล้านนา ในห้องที่ 104-105 ผู้ประพันธ์ได้ให้ไวโอลินหนึ่ง ไวโอลินสอง วิโอลา และเชลโล่ บรรเลงตามจังหวะของฉาบที่ดีแบบดั้งเดิมของวงสะบัดชัย โดยใช้ไม้ตี และให้บรรเลงที่ละเครื่องสลับกัน (ตัวอย่างที่ 2)

ตัวอย่างที่ 2 การใช้เครื่องสายเลียนแบบจังหวะของเครื่องเคาะในดนตรีพื้นบ้านล้านนา ในกระบวนที่ 1 ห้องที่ 104-105

The image shows a musical score for four string instruments: Violin 1 (Vln. 1), Violin 2 (Vln. 2), Viola (Vla.), and Violoncello (Vc.). The score is for measure 104, which is the first measure of a two-measure phrase. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The dynamics are marked *mp* (mezzo-piano). The instruction *pizz.* (pizzicato) is written above each staff. The Vln. 1 and Vln. 2 parts play a rhythmic pattern of quarter notes and eighth notes. The Vla. and Vc. parts play a similar rhythmic pattern, with the Vc. part having a more complex rhythmic structure.

แนวคิดการประพันธ์ในกระบวนที่ 2 “ประเพณีเป็นสง่า”

กระบวนที่ 2 ประเพณีเป็นสง่า เป็นกระบวนที่บรรยายถึงประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานของชาวเชียงใหม่ อาทิเช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณียี่เป็ง ประเพณีปอยหลวง เป็นต้น ซึ่งกระบวนนี้ผู้ประพันธ์ได้แรงบันดาลใจมาจากเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบ หรือนิยมเปิดในในช่วงเทศกาลนั้น เช่น *สาวจี้ หมู่เฮาจาวเหนือ* และจังหวะของการ *พ็อนเล็บ พ็อนเทียน* เป็นต้น

1. การบรรเลงแบบโต้ตอบ

ผู้ประพันธ์ได้พัฒนาทำนองและเสียงประสานหลักจากเพลง *หมู่เฮาจาวเหนือ* โดยใช้ทางเดินคอร์ดคล้ายเดิม แต่เปลี่ยนทำนองหลักใหม่ ให้มีการบรรเลงแบบโต้ตอบของเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนา

การบรรเลงแบบโต้ตอบในทำนองหลัก ห้องที่ 62-72 บรรเลงโดยสะล้อ และขลุ่ย ในห้อง 62-65 เป็นการบรรเลงทำนองหลักพร้อมกันโดยใช้บันไดเสียง G เมเจอร์เพนตาโทนิค จากนั้นสะล้อทำการบรรเลงโต้ในห้องที่ 66-67 จากนั้นขลุ่ยทำการบรรเลงรับ ในห้องที่ 67-68 จากนั้นทำการบรรเลงพร้อมกันในห้อง 69-73 (ตัวอย่างที่ 3)

ตัวอย่างที่ 3 การบรรเลงแบบโต้ตอบในท่อนทำนองหลัก ในกระบวนที่ 2 ห้องที่ 62-72

2. การใช้บันไดเสียงบลูส์ (Blues Scale)

บันไดเสียงบลูส์ เป็นอีกหนึ่งบันไดเสียงที่ผู้ประพันธ์ตั้งใจจะนำมาใช้ เพื่อต้องการใช้ได้กลิ่นอายของดนตรีบลูส์ การใช้บันไดเสียงบลูส์ ห้องที่ 86-87 บนกุญแจเสียง F# ไมเนอร์ บรรเลงโดยไวบราโฟนในลักษณะบรรเลงขาลง โดยใช้บันไดเสียง F# บลูส์ ได้แก่กลุ่มโน้ต F# A B C C# E มาจัดเรียงใหม่ (ตัวอย่างที่ 4)

ตัวอย่าง 4 การใช้บันไดเสียงบลูส์ ในกระบวนที่ 2 ห้องที่ 86-87

แนวคิดการประพันธ์ในกระบวนที่ 3 “บุปผชาติลั่นงามตา”

กระบวนที่ 3 บุปผชาติลั่นงามตา เป็นกระบวนที่บรรยายถึงพรรณไม้เมืองหนาว พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ประกอบด้วยทิวเขาสูงทอดตัวยาวสลบซับซ้อน อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งปกคลุมไปด้วยพืชพรรณไม้ป่านานาชนิด โดยเฉพาะดอกไม้ป่าที่สวยงามและหายาก ซึ่งกลายเป็นอีกหนึ่งเอกลักษณ์ของจังหวัดเชียงใหม่

1. การพัฒนาทำนองหลักของเพลงกุหลาบเวียงพิงค์

เพลง "กุหลาบเวียงพิงค์" ประพันธ์คำร้อง-ทำนองโดย วงจันทร์ ไพโรจน์ (พ.ศ.2476-ปัจจุบัน) วงจันทร์ได้รับแรงบันดาลใจในการแต่งบทเพลงนี้จาก การนำดอกกุหลาบที่แฟนเพลงมอบให้มาโยงกับข่าวการฆ่าตัวตายของสาวเหนือที่ผิดหวังกับความรัก จึงทำให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจในการแต่งบทเพลง "กุหลาบเวียงพิงค์" ขึ้นมา⁹

การพัฒนาทำนองหลักของเพลงกุหลาบเวียงพิงค์ ห้องที่ 20-24 (ตัวอย่างที่ 6) ผู้ประพันธ์ได้ทำการพัฒนาทำนองจากโน้ตห้าตัวแรกของเพลงกุหลาบเวียงพิงค์ (ตัวอย่างที่ 5) นำมาพัฒนาต่อโดยอิงจากทิศทางการขึ้นและลงของทำนองเพลงกุหลาบเวียงพิงค์ โดยให้บันไดเสียง D ไมเนอร์เพนตาโทนิคมาใช้ในการพัฒนาทำนอง

ตัวอย่างที่ 5 ทำนองหลักเพลง "กุหลาบเวียงพิงค์"

ตัวอย่างที่ 6 การพัฒนาทำนองหลักของเพลง "กุหลาบเวียงพิงค์" กระบวนที่ 3 ห้องที่ 20-24

2. การบรรเลงโดยใช้เทนชัน (Tension)

ผู้ประพันธ์ต้องการสร้างความแปลกใหม่ โดยให้ท่วงทำนองในท่อนนี้แตกต่างไปจากเดิม จึงนำเทคนิคการใช้โพลีคอร์ดมาใช้เพื่อเพิ่มสีสันของเสียงให้แก่บทประพันธ์ การใช้โพลีคอร์ดมาบรรเลงนั้น ทำให้เกิดโน้ตเทนชันขึ้นมา ดังตัวอย่างที่ 7

⁹ วงจันทร์ ไพโรจน์, สัมภาษณ์ (13 ตุลาคม 2562).

ตัวอย่างที่ 7 การบรรเลงโดยใช้เทนชัน ในกระบวนที่ 3 ห้องที่ 44-47

The musical score shows a piano accompaniment starting at measure 44. The key signature has two flats (B-flat major). The chords are: Bbmaj7 (B-flat major 7th), C/Bb (C major triad over B-flat), and Ebm/Bb (E-flat minor triad over B-flat). The notation includes a treble clef, a bass clef, and a dynamic marking of *mp* (mezzo-piano).

จากตัวอย่างที่ 7 แสดงถึงการบรรเลงโดยใช้เทนชัน ห้องที่ 45-47 ผู้ประพันธ์ได้นำโพลีคอร์ด มาใช้ในท่อนนี้โดยใช้ชุดคอร์ด Bbmaj7 C/Bb Ebm/Bb เพื่อต้องการขยายคอร์ด Bbmaj7 ให้มีสีสัน หลากหลายมากขึ้น ในคอร์ด C/Bb โน้ต B^b จะทำการเล่นโน้ตค้ำ จากนั้นเพิ่มคอร์ด C ทริยแอดเข้าไป จะได้คอร์ด B^b ที่มีโน้ตเทนชัน 9th (C) #11st (E) และ 13th (G) ในภาพรวมคือคอร์ด B^b9,11,13 ในคอร์ด Ebm/Bb จากนั้นเพิ่มคอร์ด E^b ทริยแอดเข้าไป จะได้คอร์ด B^b ที่มีโน้ตเทนชัน 11st (E^b) 5th (G^b) ในภาพรวมคือคอร์ด B^b#5,11 จากคอร์ดดังกล่าวเป็นการพัฒนาของคอร์ด B^b ทำให้ได้เสียงที่มี มิติมากขึ้น

แนวคิดการประพันธ์ในกระบวนที่ 4 “นามล้ำค่านครพิงค์”

กระบวนที่ 4 นามล้ำค่านครพิงค์ ในกระบวนนี้ได้บรรยายภาพรวมของจังหวัดเชียงใหม่ในยุคศตวรรษที่ 21 ผู้ประพันธ์ได้จัดรูปแบบให้กระบวนนี้เป็นกระบวนเพลงที่บรรยายถึงภาพรวมจากสามกระบวนที่ผ่านมา นับได้ว่าเป็นบทสรุปทั้งหมดของบทประพันธ์ โดยมีการนำวัตถุดิบของทั้งสามกระบวนมาใช้ในกระบวนนี้บรรเลงร่วม โดยกระบวนนี้ผู้ประพันธ์ตั้งใจที่จะสร้างท่วงทำนองที่มีกลิ่นอายของดนตรีตะวันตกกว่ากระบวนอื่น มีการเปลี่ยนท่วงทำนองเสียงสลับไปมา แต่ยังคงมีความเป็นล้านนาอยู่ เพื่อแสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างดนตรี ศิลปะ พรรณไม้ ศาสนา ประเพณี และผู้คนในจังหวัดเชียงใหม่

1. การใช้โมติฟซ้ำจังหวะในการดำเนินเพลง

ด้านแนวคิดในการประพันธ์ของกระบวนนี้ ผู้ประพันธ์ได้นำการใช้โมติฟซ้ำจังหวะมาใช้ในการประพันธ์ จึงต้องการสร้างแนวจังหวะที่เหมือนกันเพื่อจัดระเบียบของกลุ่มโน้ต แต่จะใช้การพัฒนาทางด้านท่วงทำนองที่ต่างกันให้แก่บทประพันธ์ในกระบวนที่ 4

การใช้ไมตรีฟซ้ำจังหวะในการดำเนินเพลง ในกระบวนนี้ผู้ประพันธ์ได้ใช้แนวคิดของการนำไมตรีฟซ้ำจังหวะมาใช้เป็นตัวกำหนดจังหวะของท่อนหลักทุกท่อน ดังภาพตัวอย่างที่ 8

ตัวอย่างที่ 8 การใช้ไมตรีฟซ้ำจังหวะในการดำเนินเพลง กระบวนที่ 4

การใช้ไมตรีฟซ้ำจังหวะในการดำเนินเพลงในท่อน A ห้องที่ 39-44 จากแนวไวบราโฟน ผู้ประพันธ์ได้ใช้แนวคิดของการนำไมตรีฟซ้ำจังหวะมาใช้บนกัญแจเสียง D เมเจอร์ (ตัวอย่างที่ 9)

ตัวอย่างที่ 9 การใช้ไมตรีฟซ้ำจังหวะในการดำเนินเพลงในท่อน A กระบวนที่ 4 ห้องที่ 39-44

1. การใช้จังหวะสามเน้นสอง (Hemiola) ในการสร้างทำนองหลัก

ผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอสัดส่วนของจังหวะที่แตกต่างออกไป เพื่อต้องการให้ขัดกับจังหวะเดิม จึงนำเทคนิคการใช้จังหวะสามเน้นสองมาใช้ในท่อนนี้

การใช้จังหวะสามเน้นสอง ในการสร้างทำนองหลัก กระบวนที่ 4 ห้องที่ 129-133 จังหวะสามเน้นสอง หรือเฮมิโอลา คือการเปลี่ยนความรู้สึกของการเน้นจังหวะในสองที่มีอัตราจังหวะสาม¹⁰ ผู้ประพันธ์ได้นำเทคนิคนี้มาใช้เพื่อต้องการให้ความเร็วจังหวะของท่อนให้ค่อยๆ ผ่อนช้าลง โดยกำหนดความเข้มเสียงจากเบา (p) ไปดัง (f) (ตัวอย่างที่ 10)

¹⁰ ณัชชา พันธุ์เจริญ, *พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: เอกภพรัตน์, 2554), 166.

ตัวอย่างที่ 10 การใช้จังหวะสามเน้นสองในการสร้างทำนองหลัก กระบวนที่ 4 ห้องที่ 129-133

The image shows a musical score for six instruments: Alto Sax. 1, Alto Sax. 2, Ten. Sax., Tpt., Tbn., and Pno. The score is in 3/4 time and features a 3-beat, 2-measure rhythmic pattern. The first measure of each pair contains a triplet of eighth notes, and the second measure contains a half note. Dynamics include piano (p), forte (f), and mezzo-forte (mp). A fermata is placed over the final measure of the second pair. The piano part includes a triplet of eighth notes in the final measure.

การเผยแพร่ผลงาน และสรุป อภิปรายผล

บทประพันธ์เพลง *ดุชฎินิพนธ์การประพันธ์เพลง “ศรีนครพิงค์” สำหรับวงแจ๊สออร์เคสตรา และวงเครื่องดนตรีล้านนา* ได้เผยแพร่สู่สาธารณชนด้วยการแสดงในรูปแบบการบรรยายประกอบการแสดง ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 เวลา 14.00 น. ณ Studio 28 การนำเสนอผลงานมีความยาวทั้งสิ้น 1 ชั่วโมง แบ่งเป็นการบรรยายแนวคิดการประพันธ์ และการแนะนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาที่พัฒนาขึ้นใหม่โดย ครูแอ๊ด ภาณุทัต อภิชนาธง การบรรยายใช้เวลาประมาณ 30 นาที และทำการแสดงดนตรี เป็นเวลา 30 นาที อำนวยเพลงโดย ธนัช ชววิสุทธิกุล

บทประพันธ์เพลง *ดุชฎินิพนธ์การประพันธ์เพลง “ศรีนครพิงค์” สำหรับวงแจ๊สออร์เคสตรา และวงเครื่องดนตรีล้านนา* เป็นบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นโดยได้รับแรงบันดาลใจจากความทรงจำในวัยเยาว์ และความผูกพันของผู้ประพันธ์ที่มีต่อจังหวัดเชียงใหม่ โดยการนำคำขวัญประจำจังหวัดเชียงใหม่มาเป็นขอบเขตในการสร้างสรรค์ เป็นบทประพันธ์ที่ต้องการนำเสนออัตลักษณ์ของดนตรีพื้นบ้านล้านนาให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย โดยการบรรเลงผสมกับเครื่องดนตรีสากลในแบบแจ๊ส และคลาสสิก การนำเทคนิคของดนตรีตะวันตกมาใช้ เช่น การประสานเสียงแบบแจ๊ส การนำทำนองเพลงพื้นบ้านมาพัฒนา การสร้างจังหวะให้ซับซ้อนมากขึ้น และการนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาบรรเลงในแบบสากลนั้น มีจุดประสงค์ที่เด่นชัด คือเพื่อให้ผู้ฟัง และผู้ชมเข้าถึงดนตรีพื้นบ้านล้านนา

ได้ง่าย และยังคงการบรรเลงเครื่องดนตรีพื้นบ้านแบบดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด นอกจากนี้บทประพันธ์นี้ยังสามารถนำไปต่อยอด และเป็นแบบอย่างให้แก่นักดนตรีพื้นบ้าน และบุคคลที่สนใจ เพื่อที่จะพัฒนาเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาให้ก้าวสู่ระดับสากลต่อไป

การศึกษารูปแบบลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาทำให้ผู้ประพันธ์พบว่า สามารถนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาไปต่อยอด และบรรเลงร่วมกับดนตรีสากลได้อย่างเหมาะสมกลมกลืน เนื่องด้วยเสน่ห์ของการบรรเลง และเสียงของเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาที่มีความอ่อนหวาน ความดูดี สามารถเปลี่ยนแปลงอารมณ์ได้อย่างคล่องแคล่ว จุดเด่นดังกล่าวทำให้บทประพันธ์เพลงที่มีเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาร่วมบรรเลงนั้น สามารถนำไปเผยแพร่สู่สากลในรูปแบบของเพลงร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสืบสานการบรรเลงเครื่องดนตรีพื้นบ้านล้านนาที่ถูกสืบทอดมาอย่างยาวนาน ให้ก้าวไปสู่บทบาทที่สำคัญต่อดนตรีทุกแขนงต่อไป

บรรณานุกรม

- ณัชชา พันธุ์เจริญ. *พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: เกศกะรัต, 2554.
- สงวน โชติสุขรัตน์. *ตำนานเมืองเหนือ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี: ศรีปัญญา, 2552.
- ลีปวิษณุ กิ่งแก้ว. *ดนตรีพื้นบ้านอีสาน-ล้านนา*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559.
- กรณัท บุญรักษาเดชธนา. “การเปลี่ยนแปลงของเพลงพื้นเมืองล้านนาสู่เพลงโฟล์คของคำเมือง: กรณีศึกษา จรัล มโนเพ็ชร.” *วิทยานิพนธ์ดุริยางคศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 2557.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่. “สัญลักษณ์ประจำจังหวัด.” สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม 2561.
https://www.m-culture.go.th/chiangmai/ewt_news.php?nid=590.
- วงจันทร์ ไพโรจน์. *นักร้อง (ผู้ให้สัมภาษณ์)*. เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2562.
- Dun, Tan. "The Map (Concerto for cello, Video and orchestra 2002)." Accessed July 20, 2019. <http://tandun.com/composition/the-map-concerto-for-cello-video-and-orchestra>.
- Museumthailand. "ดอยสุเทพ (วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร)." สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2562.
<https://www.museumthailand.com/th/1675/storytelling/ดอยสุเทพ>.